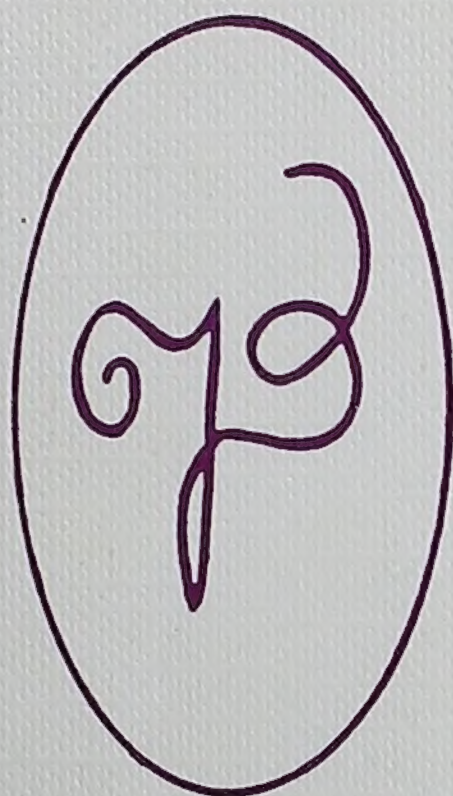

๓ ตุลาคม ๒๕๒๖

คำนำ

วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๒๖ ได้มีการบำเพ็ญกุศลเช่นเคย

วันที่ ๒ มีใส่บาตรพระภิกษุสามเณรทั้งวัดบวรนิเวศวิหาร ที่บริเวณหน้าพระอุโบสถคณะรังษี

วันที่ ๓ ถวายภัตตาหารเพลภิกษุสามเณรทั้งวัดบวรนิเวศวิหาร

ปล่อยสัตว์น้ำ และสัตว์ใหญ่ เช่นวัวควาย ทั้งนี้ด้วยมีผู้มีเมตตากรุณาศรัทธาจัดหามาทั้งหมด

ศาสตราจารย์บังอร สว่างวโรรส และ "ชวนพิมพ์" ได้พิมพ์หนังสือ "บ่วงจิต" ให้แจกเป็นการให้ธรรม

นางสงวนศรี กมลนาวิน พิมพ์ "แสงส่องใจ" ให้แจกด้วยอีกเล่มหนึ่ง

อนึ่ง ในโอกาสนี้ คุณหญิงตุ่น โกศัลวิตร ได้มีศรัทธาถวายตึกที่พักอยู่ในปัจจุบัน

ขอถวายพระราชกุศล ถวายพระกุศล ถวายพระพร และอำนวยพรอนุโมทนาทุกพระองค์ทุกท่านผู้ทรงมีพระเมตตามีเมตตาศรัทธาร่วมบำเพ็ญกุศลในทางต่าง ๆ ดังกล่าว และที่ช่วยในกิจทั้งปวง

ธาตุ จิรํ สตํ ธมฺโม　　ธมฺมทฺธรา จ ปุคฺคลา
สงฺโฆ โหตุ สมคฺคโว　　อตฺถาย จ หิตาย จ

ขอธรรมของสัตบุรุษทั้งหลายจงดำรงอยู่นาน และบุคคล

ทั้งหลายที่ทรงธรรมจงดำรงอยู่นาน ขอพระสงฆ์จงเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน เพื่อประโยชน์และผู้เกื้อกูล

อมฺเห รกฺขตุ สทฺธมฺโม สพฺเพปิ ธมฺมจาริโน
วุฑฺฒึ สมฺปาปุเณยฺยาม ธมฺเม อริยปฺปเวทิเต

ขอพระสัทธรรมจงรักษาเราทั้งหลาย ผู้ประพฤติธรรม แม้ทั้งปวง ขอเราทั้งหลายจงถึงความเจริญในธรรมที่พระอริยเจ้าแสดงแล้ว.

ญ.ส.

๓ ตุลาคม ๒๕๒๖

แสงส่องใจ

อุเบกขาเป็นธรรมในธรรมสำคัญหมวดหนึ่ง คือพรหมวิหารธรรม มนุษย์ก็ได้ชื่อว่าเป็นพรหมแม้มีธรรมหมวดนี้สมบูรณ์ คือมีพร้อมทั้ง เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา.

อุเบกขาหมายถึงการวางใจเป็นกลางวางเฉย ไม่ยินดีไม่ยินร้าย จึงไม่หวั่นไหวด้วยความยินดีหรือความยินร้าย หวั่นไหวเพราะความยินดีแม้มากย่อมเป็นเหตุให้ฟุ้ง หวั่นไหวเพราะความยินร้ายแม้มากย่อมเป็นเหตุให้เครียด อุเบกขาจึงเป็นธรรมโอสถเครื่องรักษาโรคทางจิตทั้งสอง คือทั้งโรคฟุ้งและโรคเครียด ท่านผู้มีปัญญาเห็นความศักดิ์สิทธิ์ของธรรมโอสถนี้จึงสนใจอบรมอุเบกขา เพื่อรักษาใจให้ปราศจากโรค ให้เป็นใจที่สมบูรณ์สุขอย่างแท้จริง.

โรคทางจิตก็เหมือนโรคทางกาย ยารักษาโรคทางจิตก็เหมือนยารักษาโรคทางกาย ไม่ว่าจะใช้ยาวิเศษขนานใดก็ตาม ก็ต้องใช้ยานั้นให้ได้ขนาดเพียงพอกับอาการของโรค โรคทางกายบางโรคไม่ต้องใช้ยามากและไม่ต้องใช้นาน บางโรคต้องใช้มากและต้องใช้นาน จะใจร้อนใจเร็วให้โรคหายทันใจทุกโรคไม่ได้ แต่โรคทางใจของคนทั่วไปปกติต้องใช้ยามากและต้องใช้นาน จึงจะใจร้อนใจเร็วให้เห็นผล

เป็นความหายขาดจากโรคทางใจอย่างทันตาทันใจไม่ได้ ต้องใช้ธรรมโอสถให้เพียงพอกับอาการของโรค เช่นโรคเครียดและโรคฟุ้งที่กล่าวแล้วว่ารักษาได้ด้วยธรรมโอสถคืออุเบกขา ก็ต้องใช้ธรรมโอสถให้เพียงพอ คือใช้ให้มากพอและใช้ให้นานพอ จึงจะหายขาดได้จริง.

อุเบกขาเป็นยอดของพรหมวิหารธรรม เมตตากรุณาเป็นฐาน มุทิตาเป็นตัว การจะสร้างยอดโดยไม่สร้างฐานไม่สร้างตัวนั้นก็ทำกันได้ แต่ยอดจะวางอยู่ต่ำเตี้ย ไม่มั่นคง ไม่สูงสง่า ถ้าสร้างฐานสร้างตัวเป็นลำดับขึ้นไปเรียบร้อยแล้วจึงสร้างยอด ยอดก็จะมั่นคง สูงเด่นเป็นสง่า.

การอบรมอุเบกขาให้มั่นคงงามพร้อม จึงควรต้องอบรมพรหมวิหารธรรมให้สมบูรณ์ เริ่มแต่ฐานคือเมตตากรุณาเป็นเบื้องต้น มุทิตาเป็นลำดับไป แล้วจึงถึงอุเบกขา เช่นนี้ไม่หมายความว่าจะต้องใช้เวลานานนักหนากว่าจะเริ่มจากฐานขึ้นไปถึงยอด เรื่องของจิตหรือเรื่องของใจ เป็นเรื่องพิเศษสุด อำนาจของใจความเร็วของใจก็เป็นความพิเศษสุดเช่นเดียวกัน พรหมวิหารธรรมคือเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ก็เป็นเรื่องของใจ จึงมีความพิเศษสุด ผู้มีบุญมีปัญญามีใจเข้มแข็งมั่นคงด้วยสัจจะ สามารถอบรมพรหมวิหารธรรมตั้งแต่ฐานถึงยอดได้ในเวลารวดเร็ว ไม่จำเป็นต้องเนิ่นช้า สำคัญที่พึงต้องมีศรัทธาตั้งมั่น ว่าพรหมวิหารธรรมนี้มีคุณประโยชน์แก่ชีวิตอย่าง

แท้จริง ไม่เช่นนั้นแล้วสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จักไม่ทรงแสดงไว้ว่าเป็นธรรมเครื่องอยู่ของพรหม จึงพึงน้อมใจรับปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ในเรื่องการอบรมพรหมวิหารธรรมนี้.

เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา มีความหมายที่แท้จริงอย่างไร ศึกษาให้เข้าใจถูกต้องเสียก่อน อย่าให้รู้ผิด เพื่อการปฏิบัติจะได้ไม่ผิด ผลที่ตามมาจะได้ไม่ผิด เมื่อศึกษาเข้าใจพรหมวิหารถูกต้องพอสมควรแล้วให้ปฏิบัติให้เกิดมีขึ้นในตนให้ถูกต้อง และจะไม่ต้องใช้เวลานานเลยสำหรับการปฏิบัติอบรมธรรมหมวดนี้หรือหมวดใดก็ตาม แม้เชื่อว่าพระพุทธองค์ทรงสอนให้ปฏิบัติ พุ่งใจให้ตรงดิ่งลงไปในเมตตา ในกรุณา ในมุทิตา ทุกเวลาทุกโอกาสที่มีมา ไม่มีข้อแม้ข้อแย้งยกขึ้นเพื่อให้ใจคัดค้านไม่ยอมมีเมตตาไม่ยอมมีกรุณาไม่ยอมมีมุทิตา ไม่ว่าต่อผู้ใดทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นมิตรหรือเป็นศัตรู เพราะพระพุทธองค์ไม่ได้ทรงสอนให้เลือกมิตรเลือกศัตรู หรือเลือกคนดีคนชั่ว ทรงสอนให้มีพรหมวิหารเป็นที่อยู่ของใจตลอดเวลา นั่นก็คือไม่ว่าจะพบคนดีหรือคนชั่ว พบมิตรหรือพบศัตรู พบที่ไหนเวลาใด ใจของเราต้องอยู่ในพรหมวิหารธรรมตลอดเวลาสม่ำเสมอ การเชื่อพระพุทธเจ้าให้แน่วแน่มั่นคง ยอมเป็นยอมตายได้เพื่อปฏิบัติตามที่ทรงสอนไว้ เป็นวิธีพิเศษที่จะช่วยให้การใช้ธรรมโอสถรักษาโรคทางใจได้ผลรวดเร็วทันที.

การเชื่อพระพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติตามที่ทรงสอนไว้ โดยไม่มีข้อคิดคัดค้านอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่ใช่ความงมงาย ไม่ใช่การแสดงความอ่อนแอไม่เป็นตัวของตัวเอง ตรงกันข้ามกลับเป็นความปรีชาฉลาดลึกซึ้งอย่างยากจะหาผู้ทัดเทียมได้ พระพุทธองค์ทรงสอนให้เมตตาให้กรุณา ก็ให้เมตตาให้กรุณาอย่างเต็มเปี่ยมทั้งหัวใจ โทสะไม่ว่ามากไม่ว่าน้อยจะดับลงได้ด้วยอำนาจของเมตตาทันที ยิ่งทุ่มเทใจเชื่อพระพุทธเจ้าทำตามพระองค์เต็มสติกำลัง ใจก็จะตั้งอยู่ในความไม่มีโทสะ มีแต่ความสุขสงบเย็นสว่างไสว จนกระทั่งอาจรู้สึกเหมือนไม่มีเมตตา ไม่มีกรุณา ไม่มีมุทิตา ในใจตนมีแต่อุเบกขาเท่านั้น แต่ความจริงอุเบกขานั้นพร้อมด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา เปรียบดังขึ้นรถด่วนที่วิ่งผ่านสถานีต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ไม่หยุดสถานีระหว่างทางเลย ไปหยุดต่อเมื่อถึงสถานีปลายทาง ถึงที่หมาย ได้สมประสงค์ตรงสถานีปลายทางนั้น เช่นนี้ไม่หมายความว่ารถไฟไม่ได้วิ่งผ่านสถานีต่าง ๆ ในระหว่างทาง รถผ่านแต่ละสถานีอย่างรวดเร็ว จนยากจะสังเกตรู้ว่าเป็นสถานีใดบ้างเท่านั้น การอบรมเมตตากรุณามุทิตาไปจนถึงอุเบกขาด้วยวิธีพิเศษ คือเชื่อพระพุทธเจ้าให้แน่วแน่มั่นคง ยอมเป็นยอมตายเพื่อปฏิบัติตามที่ทรงสอนไว้ จะได้ผลรวดเร็วดังนี้.

ผู้ยังไม่บรรลุผลสูงสุดของพรหมวิหารธรรม ยังพยายามตั้งใจอบรมพรหมวิหารธรรมอยู่ ควรต้องรู้ว่าผู้มีเมตตากรุณามุทิตานั้น ควร

อย่างยิ่งที่จะต้องใช้อุเบกขาแทรกไว้ทุกเวลา เหมือนเป็นยาดำที่จำเป็นต้องแทรกอยู่ในยาดีแทบทุกขนาน ไม่เช่นนั้นแล้วยาดีที่ขาดยาดำก็จะไม่เป็นยาดีที่สมบูรณ์ และพรหมวิหารธรรมก็จะไม่สมบูรณ์เช่นเดียวกัน.

เมตตาขาดอุเบกขาก็ผิด กรุณาขาดอุเบกขาก็ผิด มุทิตาขาดอุเบกขาก็ผิด เมตตากรุณาที่ผิดก็เช่นปรารถนาให้เขาเป็นสุข พยายามช่วยให้เขาพ้นทุกข์ เต็มกำลังความสามารถ เมื่อทำไม่ได้ดังความปรารถนาก็เป็นทุกข์ เพราะไม่วางอุเบกขา เช่นนี้แหละผิด แต่ถ้าทำเต็มสติปัญญาความสามารถโดยควรแล้ว แม้ไม่เกิดผลดังปรารถนาก็วางอุเบกขาเสียได้ ไม่เร่าร้อนด้วยความปรารถนาต้องการจะให้สมมุ่งหมาย เช่นนี้ก็เป็นเมตตากรุณาที่ไม่ผิด ที่ถูก มุทิตาความพลอยยินดีด้วยก็เช่นกัน มุทิตาที่ผิดก็เช่นไปพลอยยินดีด้วยกับการได้การถึงที่ไม่สมควรทั้งหลาย การได้การถึงที่ผิดที่ไม่ชอบเช่นนั้นผู้มีมุทิตาที่แท้จริงในพรหมวิหารจะวางใจเป็นกลางวางเฉยอยู่ได้ด้วยอุเบกขา ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องแม้ด้วยมุทิตา.

ผู้มีอุเบกขาในใจจริงนั้นการแสดงออกภายนอกเหมือนไม่มีอุเบกขาได้ เพราะผู้มีอุเบกขานั้นไม่หมายถึงว่าจะต้องไม่รับรู้ในคุณในโทษของสิ่งภายนอก ผู้มีอุเบกขาย่อมรู้ดีว่าปฏิบัติอย่างไรเป็นคุณ ปฏิบัติอย่างไรเป็นโทษ บางทีการวางเฉยทางกายทางวาจาเหมือนกับใจ

ที่วางเฉยอยู่ด้วยความสงบก็อาจเป็นคุณ แต่บางทีก็อาจเป็นโทษ ฉะนั้นเมื่อการวางเฉยภายนอกจะเป็นโทษ ผู้มีพรหมวิหารธรรมข้ออุเบกขาพิจารณาเห็นแล้วก็ย่อมต้องแสดงออกตามความเหมาะความควร รักษาไว้อย่างหวงแหนที่สุดเพียงอย่างเดียวคือใจที่เป็นอุเบกขา ไม่หวั่นไหววูบวาบขึ้นลงไปตามการแสดงออกภายนอก.

ความสงบอย่างยิ่งของใจย่อมมีอยู่ได้เป็นปรกติด้วยอำนาจของอุเบกขาที่แท้จริงในพรหมวิหาร ผู้มีใจยังไม่เป็นอุเบกขา บางทีก็สามารถแสดงอุเบกขาให้ปรากฏภายนอกได้ หลายคนเคยพูดว่า "ฉันอุเบกขา" นั่นไม่หมายถึงว่าผู้พูดมีใจเป็นอุเบกขาในพรหมวิหารธรรม แต่หมายเพียงการกระทำเท่านั้นที่ไม่ยุ่งเกี่ยวในเรื่องนั้นเรื่องนี้เป็นเรื่อง ๆ ไป ความสงบเป็นปรกติของใจด้วยอำนาจของอุเบกขาหามีไม่.

ถ้าจะอบรมพรหมวิหารธรรมก็อย่าเห็นว่าเมตตากรุณาเท่านั้นสำคัญ มุทิตาและอุเบกขาก็สำคัญอย่างยิ่ง ไม่มีเมตตากรุณาก็จะมีใจโหดเหี้ยม ไม่มีมุทิตาก็จะมีความอิจฉาริษยา ไม่มีอุเบกขาก็จะไม่รู้จักวางเฉย ไม่รู้จักปล่อยวาง ยึดมั่นอยู่ ความโหดเหี้ยม ความอิจฉาริษยา ความยึดมั่นไม่ปล่อยวาง ย่อมเป็นความไม่สวยไม่งามของจิตใจ ย่อมไม่เป็นที่พึงปรารถนา ฉะนั้นเมื่อปรารถนาจะไม่ให้ได้ชื่อว่าเป็นคนโหดเหี้ยม ขี้อิจฉาริษยา หรือไม่ปล่อยวาง ก็ต้องอบรมพรหมวิหารธรรมเพื่อให้จิตพ้นจากสภาพที่ไม่งดงามไม่เป็นที่พึงปรารถนาดังกล่าว.

ผู้ปรารถนาให้ตนเองมีจิตใจสูง มีจิตใจดี มีจิตใจเย็นสบาย ไม่มีโทสะ ไม่มีพยาบาท ไม่มีอิจฉาริษยา ควรต้องอบรมพรหมวิหารธรรม ให้สมบูรณ์บริบูรณ์ อย่าได้ว่างเว้น โอกาสที่จะแผ่เมตตามีอยู่ทุกเวลา มีสติระวังให้มีอุเบกขาไปพร้อมกันด้วยก็จะเป็นพรหมวิหารธรรมที่ถูกต้องสมบูรณ์บริบูรณ์ ที่จะให้คุณแก่เจ้าตัวเต็มที่ก่อนให้แก่ผู้อื่น.

การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของตนไว้อย่างดี เป็นการแสดงกตัญญูกตเวทีประการหนึ่ง ต่อท่านผู้ทรงพระคุณต่อประเทศชาติ และเป็นการแสดงกตัญญูกตเวทีต่อประเทศชาติของตนด้วย.

ขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างหนึ่งซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของไทย เป็นที่ยกย่องสรรเสริญของคนต่างชาติทั้งหลายคือความมีสัมมาคารวะ สัมมาหมายถึงที่ดีที่ชอบ คารวะหมายถึงเคารพ สัมมาคารวะหมายถึงให้ความเคารพคารวะที่ดีที่ชอบคือที่งดงามเหมาะสมต่อผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายทั้งปวง นี่คือขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยซึ่งเป็นที่ภาคภูมิใจอย่างยิ่ง ควรได้รับการรักษาให้ดำรงอยู่ยั่งยืนตลอดไป ไม่ควรปล่อยให้ความใจง่ายเห็นกับความพอใจของแต่ละคนทำลายขนบธรรมเนียมนี้.

อันการแสดงสัมมาคารวะนั้น แม้จะเหมือนเป็นการยกผู้ได้รับว่าสูงและผู้ให้ว่าต่ำ แต่ที่จริงมิได้เป็นเช่นนั้น ผู้แสดงสัมมาคารวะนั่นเอง

เป็นผู้ประกาศความสูงของตนให้ปรากฏแก่ตาผู้รู้ทั้งหลาย ผู้ได้รับมีฐานะอย่างไรก็คงอยู่ในฐานะเดิม ไม่อาจสูงขึ้นได้เพราะสัมมาคารวะที่ได้รับ การแสดงสัมมาคารวะก็เป็นกรรม จึงเข้ากฎของกรรมตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ คือผู้ใดทำผู้นั้นย่อมได้รับ เมื่อสัมมาคารวะเป็นกรรมดี ผลดีจึงเกิดแก่ผู้ทำ แม้มีความรู้สึกไม่อยากจะแสดงสัมมาคารวะเมื่อใดก็ควรนึกถึงความจริงนี้ ไม่มีใครไหนอื่นจะได้รับผลดีจากการแสดงสัมมาคารวะ นอกจากเจ้าตัวเองเท่านั้น ในทางตรงกันข้าม ผู้แสดงความก้าวร้าวหยาบคาย ไม่มีสัมมาคารวะก็ไม่มีใครไหนอื่นจะต้องกระทบกระเทือน นอกจากเจ้าตัวเองเท่านั้น.

อันคำว่าที่พึ่งนั้น เป็นที่เข้าใจกันดีว่าหมายถึงผู้ให้ความปกป้องอุปการะทุกประการ จึงเป็นที่เข้าใจกันด้วยว่าพระพุทธเจ้าพระธรรมพระสงฆ์เป็นที่พึ่งของพุทธศาสนิก คือพระพุทธเจ้าพระธรรมพระสงฆ์จะปกป้องอุปการะให้เป็นสุขสวัสดี เพื่อให้ความเข้าใจนี้ไม่มีโอกาสผิดพลาดได้ จึงควรศึกษาให้รู้ชัด ว่า พุทธัง สรณัง คัจฉามิ ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง นั้นหมายถึงว่าจะปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน การปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนจะเป็นเหตุให้ถึงความสุขสวัสดีได้แน่ ธัมมัง สรณัง คัจฉามิ ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเป็นที่พึ่ง นั้นหมายถึงว่าจะปฏิบัติตามพระธรรม ก็คือตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การปฏิบัติตามพระธรรมจะเป็น

เหตุให้ถึงความสุขสวัสดีได้แน่ สังฆัง สรณัง คัจฉามิ ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง นั้นหมายถึงว่าจะปฏิบัติตามที่พระอริยสงฆ์ท่านปฏิบัติ คือปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูก ปฏิบัติชอบ การปฏิบัติตามที่พระอริยสงฆ์ท่านปฏิบัติจะเป็นเหตุให้ถึงความสุขสวัสดีได้แน่ สรณัง คัจฉามิหรือการถึงเป็นสรณะเป็นที่พึ่งมีความหมายเช่นนี้.

การเคารพบูชากราบไหว้ท่านผู้เป็นมารดาบิดาบุพการีผู้ล่วงลับแล้วทั้งหลาย หรือท่านผู้มีพระคุณทั้งหลายก็ตาม มิได้ถือเป็นการปฏิบัติแบบถึงเป็นที่พึ่ง มิได้เป็นสรณัง คัจฉามิ เพราะฉะนั้นจึงไม่เป็นการผิดที่พุทธศาสนิกทั้งหลายผู้กล่าววาจาถึงพระพุทธเจ้าพระธรรมพระสงฆ์เป็นสรณะที่พึ่งแล้ว จะแสดงความเคารพคารวะกราบไหว้ท่านผู้ทรงพระคุณแม้ล่วงลับแล้วทั้งหลาย เพราะเป็นการแสดงความมีคุณธรรมสูงส่งคือกตัญญูกตเวทิตาธรรม.

บุถุชนผู้ไม่มีญาณหยั่งรู้หยั่งเห็นไปถึงภพภูมิอื่นพ้นไปจากภพภูมิของตนในปัจจุบัน ย่อมไม่อาจรู้ได้ ว่าท่านผู้มีพระคุณทั้งหลายสถิตอยู่ ณ ภพภูมิใดในฐานะใด การแสดงความเคารพคารวะโดยมุ่งแสดงความระลึกรู้พระคุณท่าน จึงไม่เป็นความผิด ความงมงายแตกต่างกับความกตัญญูกตเวทีเหมือนสีดำแตกต่างกับสีขาว ผู้มีปัญญาเมื่อพิจารณารู้จักความงมงายและความกตัญญูกตเวที จึงปฏิบัติได้ถูกต้อง.

อันความกตัญญูกตเวทีนั้นหาได้ยากในผู้มีจิตใจไม่ประณีต เพราะความไม่ประณีตแห่งจิตใจจะทำให้ไม่ตระหนักชัดในความกตัญญูกตเวที ทำให้เห็นไปว่าความกตัญญูกตเวทีเป็นความงมงาย เป็นความเปล่าประโยชน์ ผู้มาบริหารจิตทั้งหลายพึงพินิจให้รู้จักความกตัญญูกตเวทีให้ถูกต้อง พึงมีกตัญญูกตเวทีต่อผู้ทรงพระคุณ ไม่เพียงแต่เฉพาะท่านที่ยังดำรงชีวิตอยู่ แต่ต้องตลอดถึงท่านผู้ล่วงลับแล้ว ไม่ว่าจะสถิตอยู่ ณ ภพภูมิใดที่ไม่อาจตามไปรู้เห็นด้วยความสามารถของตน.

ผู้มุ่งมาบริหารจิต มุ่งปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นจากกิเลส ต้องพิจารณาใจตนในขณะอ่านหรือฟัง เรียกว่าเป็นการเลือกเฟ้นธรรม ธรรมใดกระทบใจว่าตรงกับที่ตนเป็นอยู่ พึงปฏิบัติน้อมนำธรรมนั้นเข้าสู่ใจตน เพื่อแก้ไขให้เรียบร้อย ที่ท่านกล่าวว่า "เห็นบัณฑิตใด ผู้มีปกติชี้ความผิดให้ ดุจผู้บอกขุมทรัพย์ให้ ซึ่งมีปกติกล่าวกำราบมีปัญญา พึงคบบัณฑิตเช่นนั้น เมื่อคบท่านเช่นนั้น ย่อมประเสริฐไม่เลวเลย".

บัณฑิตนั้นคือคนดีผู้มีธรรม หรือผู้รู้ธรรมปฏิบัติธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนนั่นเอง การกล่าวธรรมของบัณฑิตคือการกล่าวตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ และบัณฑิตนั้น มีพุทธภาษิตกล่าวไว้ด้วยว่า "บุรุษจะเป็นบัณฑิตในที่ทั้งปวงก็หาไม่ แม้สตรีมีปัญญาเฉียบแหลมในที่นั้น ๆ ก็เป็นบัณฑิตได้เหมือนกัน".

คนดีมีปัญญาคือคนมีกิเลสบางเบา โลภน้อย โกรธน้อย หลงน้อย กิเลสนั้นมีมากเพียงไร ก็ทำให้เหลือน้อยได้ ทำให้หมดจดอย่างสิ้นเชิงก็ได้ สำคัญที่ผู้มีกิเลสต้องมีปัญญาแม้พอสมควรที่จะทำให้เชื่อว่ากิเลสเป็นโทษอย่างยิ่ง ควรทำลาย สามารถทำลายกิเลสได้มากเพียงไร ก็สามารถเป็นคนดี เป็นบัณฑิตได้เพียงนั้น ทั้งยังจะสามารถแลเห็นพระพุทธเจ้าได้ใกล้ชิดเพียงนั้นด้วย.

พุทธศาสนสุภาษิตบทหนึ่งซึ่งเป็นที่คุ้นหูคุ้นใจคนจำนวนมากคือบทที่ว่า สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ แปลความว่า การให้ธรรม ย่อมชนะการให้ทั้งปวง และเพราะพุทธศาสนิกชนจำนวนไม่น้อยมีศรัทธาเชื่อในคุณแห่งการให้ธรรมเป็นทาน จึงแม้สามารถก็จะพากันพิมพ์หนังสือธรรมแจกเป็นธรรมทาน ซึ่งเชื่อว่าเหนือการให้ทั้งปวง ซึ่งจักเป็นบุญเป็นกุศลยิ่งกว่าบุญกุศลที่เกิดจากการให้ทานอื่นทั้งปวง นี้เป็นการถูกเป็นการดี เพราะการเผยแพร่ธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นความดีอย่างยิ่ง ยิ่งผู้ได้รับนำไปปฏิบัติก็จะยิ่งเป็นการดีที่สุด เพราะการปฏิบัติธรรม ทรงธรรม ตั้งอยู่ในธรรม เป็นการนำให้ถึงความสวัสดีอย่างแท้จริง และไม่เพียงเป็นความสวัสดีเฉพาะตนเองเท่านั้น ยังสามารถแผ่ความสวัสดีให้กว้างไกลไปถึงผู้เกี่ยวข้องได้มากมาย กล่าวได้ว่าผู้มีธรรมเพียงคนเดียวย่อมยังความเย็นความสุขให้เกิดได้เป็นอันมาก ตรงกันข้ามกับผู้ไม่มีธรรม แม้เพียงคนเดียวก็ย่อมยังความร้อนความทุกข์ให้เกิดได้เป็นอันมาก.

พิจารณาจากความจริงที่ว่าผู้มีธรรมเป็นผู้ให้ความเย็นความสุขแก่ผู้อื่นได้เช่นเดียวกับที่ให้ความเย็นความสุขแก่ตนเอง อาจเห็นได้ว่าการให้ธรรมไม่หมายเพียงการพิมพ์หนังสือธรรมแจก หรือการอบรมสั่งสอนด้วยวาจาให้รู้ให้เห็นธรรมเท่านั้น แต่การให้ธรรมที่แท้จริงย่อมหมายถึงการทำตนเองของทุกคนให้มีธรรม ให้ธรรมในตนปรากฏแก่คนทั้งหลายโดยอัตตโนมัติ ไม่ต้องมีการแสดงออกเป็นการสั่งสอนด้วยวาจา หรือเช่นด้วยการแสดงธรรมแบบพระธรรมเทศนาของพระ การสั่งสอนธรรมหรือให้ธรรมด้วยความประพฤติปฏิบัติธรรมด้วยตนเองนั้นมีความสำคัญเหนือกว่าการแจกหนังสือธรรมเป็นอันมากด้วยซ้ำ เพราะการประพฤติปฏิบัติธรรมด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอจนธรรมนั้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกายกับใจนั่นแหละเป็นการแสดงธรรมให้ปรากฏแก่ผู้รู้ผู้เห็นทั้งหลายทั้งปวง และจะต้องได้ผลมากกว่าการให้ธรรมที่เป็นข้อเขียนในหน้าหนังสือ.

อันคำว่าธรรมนั้นที่แท้จริงมีความหมายเป็นสองอย่าง คือทั้งที่ดีและที่ชั่ว หนังสือธรรมมิได้แสดงแต่ธรรมที่ดี แต่แสดงธรรมที่ชั่วด้วย เพียงแต่แสดงธรรมที่ดีว่าให้ประพฤติปฏิบัติ แสดงธรรมที่ชั่วว่าไม่ควรประพฤติปฏิบัติ และผู้ประพฤติธรรมหรือผู้มีธรรมนั้นก็คือผู้ประพฤติธรรมที่ดีไม่ประพฤติธรรมที่ชั่ว ผู้ประพฤติธรรมที่ดีเรียกได้ว่าเป็นสัตบุรุษ ผู้ประพฤติธรรมที่ชั่วเรียกได้ว่าเป็นอสัตบุรุษ

ความสูงต่ำห่างไกลของธรรมที่ดีและที่ชั่วนั้นมากมายนัก มีพุทธศาสนสุภาษิตกล่าวไว้ว่า "ฟ้ากับดินไกลกัน และฝั่งทะเลก็ไกลกัน แต่นักปราชญ์กล่าวว่า ธรรมของสัตบุรุษกับของอสัตบุรุษไกลกันยิ่งกว่านั้น".

ผู้ให้ธรรมทั้งด้วยการให้หนังสือธรรม และทั้งปฏิบัติด้วยตนเองให้ปรากฏเป็นแบบอย่างที่ดีงาม เป็นแบบอย่างของสัตบุรุษ กล่าวว่าเป็นผู้ให้เหนือการให้ทั้งปวง เพราะการพยายามช่วยให้คนเป็นผู้มีธรรมของสัตบุรุษละธรรมของอสัตบุรุษนั้น ก็เท่ากับพยายามช่วยให้คนบนดินคือต่ำเตี้ยได้เข้าใกล้ฟ้าคือสูงส่ง หรือช่วยให้คนชั่วเป็นคนดีนั่นเอง การช่วยให้คนชั่วเป็นคนดีนั้น ผู้ใดทำได้ผู้นั้นจักได้กุศลสูงยิ่ง การช่วยตนเองที่ประพฤติไม่ดีให้เป็นคนประพฤติดีก็เป็นการช่วยคนชั่วให้เป็นคนดีเช่นกัน จักได้กุศลสูงยิ่งเช่นกัน และจะเป็นกุศลที่สูงที่สุดเสียด้วยซ้ำ เพราะนอกจากตนเองจะช่วยตนเองแล้วคนอื่นยากจักช่วยได้ นี้หมายความว่าอย่างน้อยตนเองต้องยอมรับฟังการแนะนำช่วยเหลือของผู้อื่น ยอมปฏิบัติตามผู้อื่นที่ปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีให้ปรากฏอยู่ คือทำตนเองให้เป็นผู้ประพฤติธรรมของสัตบุรุษ ละการประพฤติปฏิบัติธรรมของอสัตบุรุษให้หมดสิ้น.

ผู้มาบริหารจิตทั้งนั้นพึงดูจิตตนเอง ให้เห็นชัดเจนว่ามีความปรารถนาต้องการจะก่อทุกข์โทษภัยให้แก่ตนเองหรือไม่ ถ้าไม่มีความ

ปรารถนานั้น ก็พึงรู้ว่าจำเป็นต้องอบรมปัญญาเพื่อให้ปัญญาเป็นแสงสว่างขับไล่ความมืดมิดของโมหะให้บรรเทาเบาบางถึงหมดสิ้นไป ปัญญาจะช่วยให้เห็นถูกเห็นผิดตามความเป็นจริง และเมื่อเห็นตรงตามความเป็นจริงแล้ว การปฏิบัติก็ย่อมไม่เป็นเหตุแห่งทุกข์โทษภัยของตนเองและของผู้ใดทั้งสิ้น ทุกข์โทษภัยย่อมไม่มีแก่ตน อาจมีปัญหาว่าแม้ตนเองไม่ก่อทุกข์โทษภัยแก่ตนเองด้วยการกระทำที่ไม่ถูกไม่ชอบทั้งหลาย แต่เมื่อยังมีผู้อื่นอีกเป็นอันมากที่ก่อทุกข์โทษภัยอยู่ แล้วเราจะพ้นจากทุกข์โทษภัยนั้นได้อย่างไร ปัญหานี้แม้พิจารณาเพียงผิวเผินก็น่าจะเป็นปัญหาที่ต้องยอมจำนน คือต้องรับว่าถูกต้อง แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งอย่างประกอบด้วยปัญญาแท้จริงย่อมจะได้คำตอบแก้ปัญหาให้ตกไปได้อย่างสิ้นเชิง เพราะผู้มีความเห็นชอบปราศจากโมหะย่อมเห็นได้ ว่าไม่มีทุกข์โทษภัยใดจะเกิดแก่ตนถ้าตนสามารถวางความคิดไว้ได้ชอบ เพราะความทุกข์ทั้งปวงเกิดจากความคิด.

พระพุทธเจ้าทรงเป็นพยานยืนยันความจริงที่ว่า ร่างกายของสัตว์ย่อยยับได้ แต่ชื่อและสกุลไม่ย่อยยับ พระพุทธสรีระคือร่างกายของพระพุทธเจ้าย่อยยับไปนานนักแล้ว นับเป็นเวลากว่าสองพันปี แต่ชื่อและสกุลของพระองค์ท่านหาได้ย่อยยับไปด้วยไม่ ยังดำรงอยู่อย่างมั่นคงตราบเท่าทุกวันนี้ พระนามของพระพุทธองค์เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง และเป็นที่รู้จักอย่างเทิดทูนบูชาศรัทธาเลื่อมใสอย่างสูงส่ง

ทำให้น่าคิดว่าชื่อและสกุลที่ไม่ย่อยยับนั้นแตกต่างกันเป็นสองลักษณะกว้าง ๆ คือลักษณะหนึ่งดำรงอยู่อย่างเป็นที่ดูหมิ่นดูแคลน อีกลักษณะหนึ่งดำรงอยู่อย่างเป็นที่ชื่นชมยกย่องสรรเสริญ ความแตกต่างนั้นทุกคนน่าจะเข้าใจว่าเป็นเพราะเหตุสำคัญ คือความดีกับความชั่ว ความดีจะเป็นเหตุให้ชื่อและสกุลดำรงอยู่อย่างเป็นที่ชื่นชมยกย่องสรรเสริญ ความชั่วจะเป็นเหตุให้ชื่อและสกุลดำรงอยู่อย่างเป็นที่ดูหมิ่นดูแคลนรังเกียจเหยียดหยาม.

น่าจะกล่าวได้ว่าทุกคนรักชื่อรักสกุลของตน แต่ความไม่รอบคอบในการจัดการกับกิเลสทำให้คนเป็นอันมากทำลายชื่อทำลายสกุลของตนเอง ทำให้ชื่อให้สกุลของตนดำรงอยู่อย่างย่อยยับ ถ้าชื่อและสกุลจะย่อยยับไปเสียพร้อมกับร่างกายก็ย่อมจะดีกว่า คือถ้าตัวตายร่างกายเปื่อยเน่าสลายไป ชื่อและสกุลก็สลายไปพร้อมกัน ก็จะไม่มีอะไรน่ากังวลห่วงใยนัก แต่เมื่อไม่เป็นเช่นนั้น ร่างกายย่อยยับแล้วไม่มีเหลืออยู่แล้ว แต่ชื่อและสกุลไม่ย่อยยับ ยังเหลืออยู่ ผู้ร่วมสกุลผู้อยู่หลังยังมีอยู่ ยังร่วมรับรู้เกี่ยวกับชื่อและสกุลของเราอยู่ ก็ควรจะรอบคอบห่วงใยปฏิบัติต่อกิเลสในใจตนอย่าให้ผิดจนเป็นเหตุให้ชื่อและสกุลที่ดำรงอยู่เป็นที่รังเกียจเหยียดหยาม นำความอับอายขายหน้าความเสื่อมเสียมาสู่ผู้ร่วมสกุลทั้งหลายที่ร่างกายยังไม่ย่อยยับ.

จงรอบคอบในการปฏิบัติจัดการกับกิเลสทั้งปวงที่มีอยู่ในใจตน อย่าตกเป็นทาสของกิเลส เมื่อยังไม่สามารถขุดรากทำลายกิเลสได้ก็ต้องเข้มแข็งประณีตในการปฏิบัติทุกอย่างให้ฉลาดเหนือกิเลส ให้กิเลสอยู่ใต้เรา ไม่ใช่ให้เราอยู่ใต้กิเลส มีกิเลสอยู่ต้องใช้กิเลสให้เป็นประโยชน์ เช่นใช้กิเลสกองโลภะให้เป็นการโลภแสวงบุญกุศลคุณความดี ใช้กิเลสกองโทสะดุว่าตำหนิติเตียนตนเองเมื่อทำไม่ชอบดังนี้เป็นต้น แต่ที่ถูกต้องที่สุด ควรปฏิบัติที่สุดก็คือพยายามถอดถอนกิเลสออกจากใจให้เต็มสติปัญญาความสามารถ โลภก็ตาม โกรธก็ตาม หลงก็ตาม ต้องพยายามขจัดไปให้พ้นจิตใจให้ได้ หมั่นสำรวจตรวจดูใจตนว่าสามารถทำได้ผลเพียงใดในแต่ละวัน แล้วไม่นอนใจไม่พอใจ ว่าทำได้ผลเพียงพอแล้ว ตราบใดที่กิเลสยังไม่หมดจากจิตใจสิ้นเชิง ตราบนั้นยังไม่ควรหยุดกำจัดกิเลส.

โลภะโทสะโมหะเกิดจากตัวเอง ทรงมีพระพุทธดำรัสเช่นนี้ เป็นสัจจะความจริงเช่นนี้ ไม่มีโลภะโทสะโมหะของใครเกิดจากใครอื่นนอกจากเจ้าตัวเองเลย ไม่ว่ามากน้อยหนักเบา โลภะโทสะโมหะเกิดจากตัวเองทั้งสิ้น และที่จะเกิดได้ก็ด้วยอาศัยสื่อคือความคิดปรุงปรุงคิดอันเกิดจากอวิชชาความรู้ไม่ถูกรู้ไม่จริง ความโลภโกรธหลงของผู้ใดจะเกิดก็เพราะความคิดปรุงของผู้นั้น ความคิดปรุงที่มีอวิชชาตัณหาเป็นพลังสำคัญส่งเสริมจึงจะทำให้ความโลภความโกรธความหลงหรือโลภะโทสะโมหะเกิดได้ ความคิดปรุงที่ไม่มีอวิชชาตัณหา

เป็นพลังประกอบจะไม่ทำให้ความโลภความโกรธความหลงหรือโลภะโทสะโมหะเกิด ดังนั้นความคิดปรุงจึงมีสองอย่าง อย่างหนึ่งประกอบด้วยกิเลส อย่างหนึ่งไม่ประกอบด้วยกิเลส และแม้จะมีกิเลสเป็นพื้นอยู่ในจิตใจแต่ถ้าไม่มีความคิดปรุงมากระตุ้นให้ปรากฏตัวแล้ว กิเลสก็จะสงบตัวอยู่เหมือนไม่มี ความคิดปรุงอันประกอบด้วยกิเลสที่ทำให้โลภะโทสะโมหะแสดงตัว ก็เป็นโลภะโทสะโมหะในใจตัวเอง ไม่ใช่โลภะโทสะโมหะของใครอื่น จึงเป็นความจริงเป็นสัจจะ ที่ควรพยายามให้รู้ให้เห็นตามที่พระพุทธเจ้ารับสั่งว่าโลภะโทสะโมหะเกิดจากตัวเอง.

พระพุทธเจ้ารับสั่งไว้ว่า โลภะโทสะโมหะเกิดจากตัวเอง ย่อมเบียดเบียนผู้มีใจชั่ว ดุจขุยไผ่ฆ่าต้นไผ่ฉะนั้น พระพุทธดำรัสนี้ชี้ชัดว่าทรงกล่าวถึงกิเลสคือโลภะโทสะโมหะว่าเป็นความชั่ว มีอยู่ในใจทำให้ใจชั่ว มีอยู่ในใจผู้ใดทำให้ผู้นั้นมีใจชั่ว ดังพระพุทธดำรัส และขุยไผ่นั้นก็เกิดจากต้นไผ่เอง ทำให้ต้นไผ่ต้องตายเอง ทรงเปรียบกิเลสคือโลภะโทสะโมหะกับขุยไผ่ ขุยไผ่ฆ่าต้นไผ่ กิเลสคือโลภะโทสะโมหะมีอยู่ในใจผู้ใดย่อมฆ่าผู้นั้น ทำให้ผู้นั้นเป็นผู้ตายทั้งเป็นคือถูกฆ่าทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่.

พระพุทธพจน์หรือพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าก็เปรียบได้ดังวิชาความรู้ที่ต้องศึกษาและสอบให้ผ่าน ไม่เช่นนั้นก็จะบรรลุผล

ไม่ได้ ผู้มุ่งมาบริหารจิตจึงต้องหมั่นยกสัจจะที่ตรัสสั่งสอนไว้ขึ้นพิจารณาเหมือนท่องบ่นวิชาทั่วไปทั้งหลายจนเกิดเป็นความรู้ความเข้าใจของตนเอง เป็นผลที่ตนเองได้รับได้เสวย ตามควรแก่ความพากเพียรศึกษาปฏิบัติจนเป็นความรู้ความเข้าใจจริง.

พุทธศาสนิกชนทั้งหลายนับว่าเป็นผู้มีบุญ เป็นผู้ได้เปรียบ เพราะมีพระพุทธเจ้าผู้ทรงตรัสรู้ คือทรงรู้แจ้งโลก ทรงรู้แจ้งทุกสิ่งทุกอย่างและทรงรู้อย่างถูกต้อง ไม่ใช่ทรงรู้ผิดอันเป็นอวิชชา พระพุทธเจ้าไม่ทรงเพียงรู้แจ้งโลกอย่างถูกแท้เท่านั้น แต่ทรงมีพระมหากรุณาอย่างหาที่เปรียบมิได้ต่อโลก มิใช่ต่อผู้หนึ่งผู้ใดเท่านั้นด้วย ดังนั้นจึงทรงแสดงความรู้ที่ทรงตรัสรู้อย่างเปิดเผยไม่ปกปิด เพื่อให้ผู้ยอมเชื่อฟังได้รับประโยชน์นำไปปฏิบัติพาตนให้ดำเนินไปตามทางที่ทรงดำเนินถึงความพ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิงแล้ว.

อันความคิดและสติปัญญาของบุถุชนเราแตกต่างจากของพระพุทธเจ้าอย่างหาคำมาอธิบายให้ถูกไม่ได้ ดังนั้นจึงมีความตรงกันข้ามอยู่ในแทบทุกเรื่องที่เป็นความตรัสรู้และที่เป็นความคิดเห็นของเราบุถุชนทั้งหลาย เป็นต้นในความสุขและความทุกข์ ที่เราเข้าใจว่าเป็นสุขก็ทรงแสดงว่าเป็นทุกข์ ที่เราเข้าใจว่าน่าใคร่น่าปรารถนาพอใจก็ทรงแสดงว่าไม่น่าใคร่ไม่น่าปรารถนาพอใจ เพราะที่เราเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่จะนำให้เกิดความสุขก็ทรงแสดงว่าเป็นสิ่งที่จะนำให้เกิด

ความทุกข์ ดังนี้เป็นต้น จึงสมควรที่จะใช้วิธีบริหารจิตโดยตรง คือโดยยอมเชื่อ ว่าไม่ว่าในเรื่องใดสิ่งใดทั้งนั้นถ้าความคิดความเห็นของเราผิดจากของพระพุทธเจ้าแล้ว เราเป็นฝ่ายผิด ต้องแก้ไขให้ถูกตามของพระพุทธเจ้า ให้เต็มสติปัญญาความสามารถ.

เปรียบชีวิตก็เหมือนทาง การดำรงชีวิตอยู่ของแต่ละคนก็เปรียบดังการเดินทางนั่นเอง แตกต่างกันเพียงว่าบางคนเดินอยู่บนทางที่สว่าง บางคนเดินอยู่บนทางที่มืด พระพุทธองค์ทรงประกาศว่าทรงชูประทีปขึ้นส่องทาง ก็แสดงว่าทางของพระพุทธองค์เป็นทางที่สว่าง ทรงเตรียมทางที่สว่างไว้สำหรับทุกชีวิต ไม่ทรงเลือกเขาเลือกเรา พึงใช้สติใช้ปัญญาดำเนินไปตามทางที่สว่าง คือตามทางที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ชัดแจ้งว่าเป็นทางที่ถูกแท้อันจักนำไปถึงจุดมุ่งหมายได้โดยสวัสดี ไม่พาไปตกหลุมตกเหวหรือเป็นเหยื่อของสัตว์ร้ายเสียก่อน.

ความโลภความโกรธความหลงนั้นเปรียบได้กับสัตว์ร้ายหรือห้วงเหวที่มีอยู่เต็มทางแห่งชีวิตของทุกคน ถ้าเราเดินไปตามทางที่มีประทีปส่องสว่าง คือทางที่มีคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ประกาศบอกอยู่ตลอดเวลา ว่านั่นคือสัตว์ร้าย ให้หลีกเลี่ยงด้วยการทำเช่นนั้นเช่นนี้ หรือนั่นคือเหว ให้หลีกให้พ้นด้วยการเลี่ยงไปทางนั้นทางนี้ เหล่านี้เป็นต้น เมื่อเลือกเดินทางของพระพุทธเจ้าแล้ว เรียกว่ามีศรัทธาในพระพุทธเจ้า จึงควรใช้ศรัทธาให้ถูกต้องเต็มกำลังความสามารถ

อย่าท้อแท้ลังเล ทรงสอนให้หลีกเลี่ยงอะไรควรตั้งใจปฏิบัติตาม ทรงสอนให้ทำอย่างไรควรตั้งใจทำอย่างนั้น ที่แน่นอนที่สุดคือ ทรงสอนให้ไม่ทำบาปไม่ทำความชั่วทั้งปวง ให้ทำบุญทำกุศล ทำคุณงามความดีทุกอย่าง และให้ทำใจให้ผ่องใส คือไม่ให้ขุ่นมัวมืดมิดด้วยอำนาจของกิเลสคือโลภโกรธหลง เมื่อมุ่งมาบริหารจิต ก็ต้องถือว่าเดินอยู่บนทางที่ทรงชูประทีปให้เห็นสว่างชัดเจน เป็นแสงส่องทาง หรือแสงส่องใจนั่นเอง.

ความทุกข์ทั้งหลายเกิดจากกิเลส โลภะหรือราคะบ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้าง ถ้าต้องการมีความสุขก็ต้องกำจัดกิเลส กิเลสของตนเอง กิเลสในใจตนเอง ไม่ใช่ไปตั้งหน้าจะกำจัดกิเลสของผู้อื่น.

เรื่องการกำจัดกิเลสนั้นจะได้ผลก็ต่อเมื่อเป็นการกำจัดกิเลสตนเอง คือกิเลสของผู้ใดผู้นั้นต้องกำจัด จะได้ผลยากมากหรือไม่ได้ผลเลย ถ้ามุ่งไปกำจัดกิเลสผู้อื่น เรื่องนี้สำคัญ ควรรำลึกไว้ และปฏิบัติให้ถูก กำจัดความโลภความโกรธความหลงในใจตนจึงจะเกิดผล กำจัดความโลภความโกรธความหลงของผู้อื่นได้ผลยากและอาจไม่ได้ผลเลย ผู้มีปัญญาจึงมุ่งดูกิเลสของตนและกำจัดกิเลสของตนเท่านั้น ผู้ใดมุ่งกำจัดกิเลสของตนได้เพียงไหนจักมีความสุขเพียงนั้น นี้เป็นความจริงแท้.

พึงเพ่งดูใจตนเอง ให้เห็นกิเลสในใจตนเอง ขณะเดียวกันจะสามารถเห็นความสุขความทุกข์ในใจตนเองได้ด้วย สำคัญอยู่ที่ว่าต้องใช้สติใช้ปัญญาให้ดีให้ถูก ให้เห็นหน้าตาของกิเลสในใจตนให้ได้ อย่าเห็นกิเลสในใจตนแล้วหลงเข้าใจผิดว่าเป็นกิเลสของผู้อื่น มุ่งไปแก้ที่ผู้อื่น เช่นนี้จักไม่มีวันได้พบความสุข เพราะจักไม่มีเวลาที่กิเลสในใจตนถูกกำจัดให้ลดน้อยลง ความทุกข์จึงย่อมไม่หมดไป เพราะความทุกข์ทั้งหลายเกิดจากกิเลส.

ขอให้เชื่อมั่นว่าเมื่อใดเกิดความทุกข์ให้รู้ตัวทันที ว่ากิเลสในใจตนกำลังแสดงฤทธิ์เดชแล้ว ความทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้นไม่ว่ามากน้อยหนักเบาไม่ได้เกิดเพราะผู้อื่น เกิดเพราะกิเลสในใจตนเองเท่านั้น ขอให้เชื่อมั่นเช่นนี้เพราะเป็นความจริงเป็นความถูกต้อง ไม่มีผู้ใดเรื่องใดสิ่งใดจะทำให้เราเกิดความทุกข์ได้ถ้ากิเลสในใจเราเองจะไม่แสดงฤทธิ์ให้เราเป็นทุกข์.

กล่าวได้แน่นอน ว่าไม่มีทางใดจะพาให้ถึงความพ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิงได้นอกจากทางที่ดำเนินไปสู่ความหมดจดผ่องแผ้วของจิตใจเท่านั้น หมดจากอะไร แม้มีปัญหานี้ขึ้นก็ตอบได้ว่าหมดจดจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง บันไดขั้นต้นของการทำกิเลสให้หมดจดก็คือการไม่ทำบาปทั้งปวงและทำกุศลให้ถึงพร้อมนั่นเอง บันไดขั้นสุดท้ายคือการชำระจิตให้ผ่องใส จิตผ่องใสเมื่อไรก็แสดงว่าหมดจากกิเลสแล้ว

เมื่อนั้น จิตผ่องใสน้อยก็แสดงว่ากิเลสหมดจากจิตน้อย จิตผ่องใสมากก็แสดงว่ากิเลสหมดจากจิตมาก จิตผ่องใสเต็มที่ก็แสดงว่ากิเลสหมดจากจิตแล้วสิ้นเชิง จิตผ่องใสพ้นจากกิเลสสิ้นเชิงเมื่อไรก็แสดงว่าพ้นทุกข์แล้วอย่างสิ้นเชิงเมื่อนั้น นี่แหละพระปัญญาคุณของพระพุทธเจ้า หาผู้ใดเล่าเปรียบเสมอ.

อันความโกรธเป็นความมืด มีคำเปรียบว่าโกรธจนหน้ามืด หน้ามืดหรือตามืดก็หมายความว่าแลไม่เห็น หรือเห็นไม่ชัด เห็นไม่ถูกต้องตามเป็นจริง ตามืดหรือตาบอดไม่ดีอย่างไร ความมืดที่เกิดจากความโกรธไม่ดียิ่งไปกว่านั้นอย่างประมาณไม่ได้ ความมืดที่เกิดจากความโกรธจะปรากฏครอบคลุมใจ ก่อให้เกิดความทุกข์ เหมือนผู้ที่เคยตาดีแล้วกลับตาบอด จะต้องเป็นทุกข์หนักยิ่งกว่าผู้ที่ตาบอดแต่กำเนิด จึงควรพิจารณาให้รอบคอบ ให้เห็นจริง ว่าเมื่อความโกรธยังไม่เกิดกับเมื่อความโกรธเกิดขึ้น ใจของตนแตกต่างกันอย่างไร เมื่อความโกรธเกิดขึ้นใจตนมืดมัวจริงหรือไม่ ความมืดมัวของใจนั้นกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือความโง่หรือความไม่มีปัญญาของใจ ความโกรธรุนแรงเพียงไรความมืดของใจก็จะมากเพียงนั้น มืดสนิทเพียงนั้น ขาดปัญญาเพียงนั้น ที่ว่าขาดปัญญานั้นก็เช่นเมื่อความโกรธเกิดขึ้นรุนแรงใจมืดสนิท ปัญญาดับ เห็นอะไรก็จะไม่ถูก รู้อะไรก็จะไม่ถูก ความเห็นไม่ถูกรู้ไม่ถูกนี้แหละจะนำให้เกิดความผิดพลาดอีกมากมายหลายอย่างเป็นความผิดพลาดที่มักจะกล่าวกันว่าไม่น่าทำ หรือทำโง่ ๆ นั่นเอง.

ชวนพิมพ์
ชวนประหยัด พิมพ์ประทับใจ

ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ 469 ถนนพระสุเมรุ ตำบลบวรนิเวศน์ กรุงเทพมหานคร
โทร. 2810541 , 2822114 นาย ชวน ศรสงคราม ผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา พ.ศ. 2526